

Annotatie bij EHRM 14 september 2010 (Dink / Turkije), *Nederlandse Jurisprudentie* 2012-4, nr. 32, p. 265-266

E.J. Dommering

1.

In januari 2007 werd de wereld opgeschrikt door de moord op de Turks-Armeense journalist Firat Dink, die het in zijn publicaties steeds had opgenomen voor het ‘Armeense volk’, waarbij hij ook de Armeense genocide van 1915 opvoerde als mede bepalend voor de vorming van de ‘Armeense identiteit’. De suggestie in een artikel dat de adoptief dochter van Atatürk een Armeense was, had al heftige vijandige reacties opgeroepen in ultranationalistische kringen. Die woede steeg tot een kookpunt toen hij in een volgend artikel schreef dat de Turkse paranoia van de ontkenning van de genocide en het Armeense trauma van de niet-erkenning bij de Turken een combinatie vormde van gif en tegengif tegelijkertijd. De Armeniërs moesten, aldus Dink, hun identiteit vinden door het vergiftigde Turkse bloed geleidelijk te vervangen door het eigen bloed dat in de nobele Armeense aderen stroomt. Deze Armeense bloedtransfusie kwam hem op enkele strafklachten afkomstig uit de genoemde ultranationalistische kringen te staan wegens belediging van de Turkse identiteit (het Turks-zijn, in het Turks gevat in één woord: “Türklük”). Voor die vermeende belediging wordt hij in alle rechterlijke instanties veroordeeld. In de inmiddels door deze strafzaak en alle publiciteit er omheen ‘vergiftigde’ atmosfeer wordt hij dan op 19 januari 2007 in Istanbul in het redactie bureau van zijn tijdschrift Argos dood geschoten.

2.

De nabestaanden van Dink dienden in 2007 en 2008 rechtstreeks klachten in bij het EHRM wegens schending van artikel 2 (recht op leven) en 10 EVRM. De klacht wegens schending van artikel 2 acht het Hof gegrond (overwegingen 64-93). Het gevaar voor het leven van Dink was onmiddellijk en dreigend door de voor de overheid kenbare agitatie in Dink vijandig gezinde politieke kringen (overwegingen 69-75). Ook wordt Turkije veroordeeld voor het doen van onvoldoende onderzoek naar het tekortschieten van de veiligheidsdiensten en het tekortschieten van de politie in Istanbul (overwegingen 76-93). Verder stelt het in dit verband ook een schending van artikel 13 vast, omdat de procedures om bij nationale instanties tegen een gebrek aan bescherming op te komen ontoereikend waren (overwegingen 141-145).

3.

De overwegingen over artikel 2 van de Conventie maken nog eens duidelijk (er bestond al veel jurisprudentie door het Hof in zijn beslissing geciteerd) dat de verdragsstaten een rechtsplicht

hebben publicisten en politici wier in het openbaar geuite meningen in bepaalde kringen in de samenleving vijandige reacties oproepen, behoorlijk te beveiligen. De overheid heeft een eigen verantwoordelijkheid, en is tot handelen verplicht als het over voldoende concrete informatie van het bestaan van een reële dreiging beschikt (overwegingen 67-70). De plicht strekt zich ook uit tot een gedegen onderzoek naar de feiten als het is misgegaan.

4.

De tweede klacht gaat over de schending van artikel 10 EVRM. De Türklik bepaling wordt drievoudig door het Hof veroordeeld. Het acht de strafbepaling te vaag (niet voorzien bij wet), het in diskrediet brengen van het Turk-zijn geen legitiem doel, en de veroordeling disproportioneel. Wat dit laatste betreft oordeelt het Hof dat de Turkse rechters in feite een kritische mening over de houding van de (dominante) Turkse overheid (de negatie van de Armeense genocide) trachtten te supprimeren (overwegingen 132 en 133). Een debat over ernstige historische feiten moet zich vrij en onbelemmerd door overheidsinterventie kunnen voltrekken (overweging 135).

5.

Aandacht verdient wat het Hof in het kader van artikel 10 over positieve verdragsverplichtingen zegt (overwegingen 106, 137 en 138). Die positieve verplichting houdt onder andere in dat Staten een voor de deelname aan het publieke debat gunstige omgeving moeten scheppen zodat eenieder zonder vrees voor repercussies aan dat debat kan deelnemen en daarin ook voor de overheid onwelgevallige meningen kan uiten. De veroordeling van Dink wegens belediging van het Turk-zijn zonder democratische noodzaak en het treffen van onvoldoende veiligheidsmaatregelen Dink's leven te beschermen zijn daarmee ook een schending van de positieve verplichting onder artikel 10 (overweging 138).

6.

De vraag dringt zich op hoe het in Nederland met die verantwoordelijkheid is gesteld. Geert Wilders wordt nog steeds zwaar beveiligd. Maar hoe was dat ook weer met Pim Fortuyn en Theo van Gogh? Bekend is het door Pim Fortuyn in 2002, twee maanden voor de moord, afgegeven tv interview waarin hij stelde dat de Nederlandse regering mee had geholpen aan het creëren van een klimaat van 'demonisering'. Hei zei toen ongeveer dat als hem iets zou overkomen, de overheid daarvoor mede verantwoordelijk was door het scheppen van dit klimaat van 'demonisering'. Een door de overheid onmiddellijk na de moord ingestelde onderzoekscommissie Van der Haak concludeerde eind 2012 dat er aanwijzingen voor dreigingen waren geweest, maar dat de regering geen verwijt trof omdat Fortuyn niet aan beveiliging had willen meewerken (*De veiligheid en beveiliging van Pim Fortuyn, Feiten en verantwoordelijkheden*, Den Haag: SDU 2002). Opvallend is dat in dit rapport bij de bespreking van de verantwoordelijkheden (hoofdstuk 12) iedere verwijzing naar de uit de artikelen 2 en 10

EVRM voortvloeiende positieve verplichtingen van de overheid ontbreekt, en dat het zwaartepunt voor de veiligheid en beveiliging bij het individu zelf wordt gelegd; voor de Commissie is uiteindelijk doorslaggevend dat Fortuyn zelf niet aan beveiliging had willen meewerken (paragraaf 11.3.1 van het rapport en de conclusie 11.5). Dat lijkt mij te kort door de bocht. In de Dink zaak was dit ook door de Turkse regering als verweer gevoerd (overweging 73), maar het Hof antwoordt daarop dat, zelfs als Dink geweten zou hebben van concrete plannen over een op hem te plegen aanslag, hij niet in staat zou zijn geweest zich daartegen te beveiligen. Het feit dat het om een politicus ging die in openbare verkiezingscampagne uitingen deed die grote weerstand oproepen, versterkte die verplichting (zie hierboven onder 5). De vraag was dus: bracht de verantwoordelijkheid van de overheid voor een niet door geweld gehinderd openbaar (verkiezings) debat met zich mee dat zij beveiliging aan Fortuyn had moeten opleggen? Die vraag is door de commissie Van der Haak niet beantwoord.

7.

Ten aanzien van de moord op Van Gogh is er een AIVD onderzoek geweest en een evaluatie daarvan door de Tweede Kamer, maar dat is blijven steken in een discussie over het algemeen functioneren van de AIVD (*Kamerstukken II 2004-2008*, 29854, nrs 1-27).

8.

Heeft deze voor Turkije gevoelige veroordeling tot een verbetering van het klimaat in Turkije bijgedragen? Ik vrees van niet. Volgens berichten in de media in 2011 zitten er op dit moment nog steeds meer dan vijftig journalisten in Turkse gevangenissen opgesloten wegens 'uitingsdelicten'. De (ontkenning van) de Armeense genocide in 1915 spookt onverminderd rond. Wie denkt dat de miljoen Armeniërs die in 1915 in voormalig Turks Armenië de dood vonden aan de mazelen zijn overleden, raad ik aan hoofdstuk 10 ('The First Holocaust') van Robert Fisk, *The Great War of Civilisation, the Conquest of the Middle East* (Londen: Harper Perennial 2006) te lezen. Dat hoofdstuk geeft trouwens ook een goed inzicht hoe in de loop van de twintigste eeuw de term 'genocide' langzaam uit het politieke discours is weggepoetst, niet alleen het Turkse, maar ook het internationale om de diplomatieke betrekkingen met Turkije niet te schaden. Nu Frankrijk in december 2011 in navolging van de holocaust ontkenning de Armeense genocide ontkenning strafbaar wil stellen is het meteen hommeles in de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen.